

در نشست تخصصی موسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی مطرح شد

هدف سیاست‌های کلی اصل ۴۴ شتاب بخشیدن به رشد اقتصاد ملی است

موسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی اخیراً نشست علمی با عنوان «تقویت بخش خصوصی در منظومه‌فکر اقتصادی رهبر معظم انقلاب» در سه بخش تخصصی و با حضور مصطفی ضرابی معاون اسبق وزیر صنایع و فعال اقتصادی، علیرضا صالح معاون صندوق توسعه ملی و مهدی طغیانی سخنگوی کمیسیون اقتصادی مجلس برگزار کرد. در این نشست ضمن مروری بر نقش کلیدی رهبر انقلاب در تقویت بخش خصوصی در دهه ۱۳۹۰ و ایستادگی ایشان در مقابل موج مصادره‌های غلط و افراطی، سیاست‌های کلی اصل ۴۴ و نحوه اجرای آن مورد واکاوی قرار گرفت و بر اهمیت نقش دولت در سیاست‌گذاری، مدیریت اقتصاد کلان و بسترسازی تأکید شد.

ضرابی: آیت‌الله خامنه‌ای در برابر مصادره‌های غلط ایستادند
در این نشست، مصطفی ضرابی سخنران بخش نخست بود. وی با اشاره به اینکه در سال ۱۳۵۸ «قانون حفاظت و توسعه صنایع ایران» در شورای انقلاب تصویب شد، گفت: «در بند «الف»، برخی صنایع بزرگ و مهم مثل فولاد، مس، آلومینیوم، ساساخ و مونتاز کشتی و اتومبیل و نظایر آن ملی اعلام شدند. در بند «ب» صنایع معادن بزرگی که صاحبان آن از طریق روابط غیرقانونی با رژیم گذشته، استفاده نامشروع از امکانات و تضییع حقوق عمومی به ثروت‌های کلان دست یافته بودند و برخی از کشور فرار کرده بودند نیز دولتی اعلام شدند. بند «ج» نیز مربوط به کارخانه‌ها و موسساتی بود که وام‌های قابل توجه برای احداث یا توسعه از بانک‌ها دریافت کرده بودند. قرار شد در این موارد اگر بدهی آنها از دارایی بیشتر بود، به نفع مردم و دولت مصادره شوند و اگر دارایی آنها بیش از بدهی بود نیز دولت به میزان بدهی آنها به بانک، در کارخانه سپرده شود. بند آخر نیز برای بنگاه‌های خصوصی‌ای بود که شامل سه دسته پیش نبودند. در این مورد، قرار شد براساس قانون، مالکیت خصوصی مشروع مشروط آنها به رسمیت شناخته شود. مهندس ضرابی در ادامه بیان داشت: «در عمل اما شاهد این بودیم که در برخی از واحدهای صنعتی، به دلیل اعتراضات کارگری اگشتاش و آشوب‌بودن صاحبان این صنایع به دلیل ترس، جرأت بازگشت به واحدهای خود نداشتند. بنابراین قرار شد که دولت تا زمان آرام شدن اوضاع مالکیت آن را برگرداند. در چنین شرایطی بعد از آرام شدن اوضاع آن را به صاحبان آن برگرداند. در چنین شرایطی ماه یکبار شاهد پرزنگ شدن نقش بند «ج» در دولت بودیم؛ چرا که در وزارت صنایع به آقایان خوش گذشته بود و توانسته بودند اعوان و انصار و دوستان و آشنایان رادر صنایع مصادره‌ای بر سر کار بگذارند. به همین دلیل ایده‌ای در مورد مصادره صنایع بند مجیم در وزارت صنایع تهیه شد و با حمایت موسوی و سپس هاشمی در دولت و مجلس نیز به تصویب رسید تا بقیه صنایع را هم در زمره بند مجیم قرار دهند. ضرابی با اشاره به اینکه رهبر معظم انقلاب حضرت آیت‌الله خامنه‌ای از همان ابتدا با برخی رویه‌های افراطی و مصادره‌های غلط مخالف بودند، گفت: «ایشان در سال ۱۳۶۱ و به‌عنوان رئیس جمهور، نامه‌ای به شورای نگهبان نوشتند. در آن نامه رهبر انقلاب اصل قانون و آیین‌نامه اجرایی آن را از لحاظ شرعی نیازمند تفهیم بیشتر دانستند و از شورای نگهبان خواستند که با توجه به مصادره در برخی کارخانه‌ها

در بعضی از واگذاری‌ها، انتقال مالکیت از بخش دولتی به بخش شبه‌دولتی داشتیم، با سیاست‌های اصل ۴۴ مخالفند. بنده معتقدم این اتفاق که بخشی از واگذاری‌ها بوده، اتفاق نامیمونی نیست؛ چرا که در همه دنیا صندوق‌های بازنشستگی (به‌بنگاه‌داری) خریدار اموال و بنگاه‌های دولت ورود می‌کنند. البته ممکن است در موارد معدودی اشتباه صورت گرفته باشد؛ مثلاً وقتی بنگاه از دولت به یک صندوق منتقل شد، بعد از چند سال آنها هم می‌بایست دارایی‌های خودشان را واگذار می‌کردند. خوب است بدانیم که در نهادهای اقتصادی زیرمجموعه رهبر معظم انقلاب هم نوعی تقسیم مسئولیت در حوزه‌های مختلف انجام می‌شود. مثلاً اکنون شاهد هستیم که ستاد اجرایی فرمان حضرت امام در حال شریک شدن با بخش خصوصی است. خوب کم کم که بخش خصوصی وجهه غالب پیدا کرد، این نهادها باید خودشان را از مالکیت و مدیریت آن بنگاه‌ها بیرون بکشند. بنابراین هدف ابلاغ این سیاست‌ها، واگذاری از بخش‌های دولتی به شبه‌دولتی نبوده است، اما گاهی الزاماتی اقتضا می‌کند بنگاه در دوران گذار از مالکیت دولتی به مالکیت خصوصی، سال‌هایی در اختیار بخش شبه‌دولتی باشد تا شرایط برای واگذاری به بخش خصوصی آماده شود.»

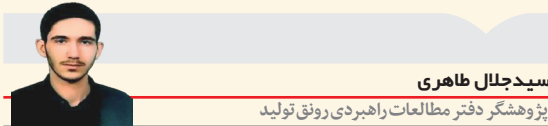
صالح: واگذاری به شبه‌دولتی‌ها الزامات دوران گذار است
سخنران بخش دوم نشست، علیرضا صالح بود. وی با بیان اینکه زمره‌های خصوصی‌سازی به برنامه اول توسعه برمی‌گردد، گفت: «پیش از ابلاغ سیاست‌های کلی اصل ۴۴ هم مواردی از واگذاری را داشتیم اما همیشه مقاومت در برابر خصوصی‌سازی جدی بوده است و معمولاً به دلیل جو منفی‌ای که پیش از ابلاغ این سیاست‌ها بود، کسی جرأت حرف زدن از خصوصی‌سازی را هم نداشت. در چنین شرایطی مقام معظم رهبری با یک دید تحول‌گرایانه و با شجاعتی بی‌نظیر اجازه دادند صنایعی که به استناد صدر اصل ۴۴ دولتی بودند، به استناد ذیل همان اصل به بخش خصوصی واگذار شوند. تا قبل از آن جسته و گریخته واگذاری‌هایی انجام می‌شد. عمدتاً هم در صنایع ملی به مدیران واگذار می‌شد و بسیار مفسده‌آمیز و رانتی بود. برای حل این مشکل، مقام معظم رهبری از اواخر دهه ۷۰ به این موضوع ورود کردند و بحث سیاست‌های کلی اصل ۴۴ مطرح شد. قانون حفاظت از صنایع که در ابتدای انقلاب تصویب شد، ایراداتی داشت و باید اصلاح می‌شد اما نیاز به تکمیل داشت، اما متأسفانه این اصلاحات به تأخیر افتاده بود و تفاسیری ناصحیح از اصل ۴۴ قانون اساسی، غلبه پیدا کرده بود.»

طغیانی: خصوصی‌سازی راه‌سازی نیست
مهدی طغیانی نیز سخنران بخش سوم این نشست علمی بود. این نماینده مجلس به اشاره به اینکه رهبر معظم انقلاب در فرمایشاتی برخی رویکردهای دهه ۱۳۶۰ را نقد می‌کنند،

و شکایت‌های متعدد صاحبان آنها، این شورا مجدداً قانون و متمم آن را بررسی کرده و نظر خود را اعلام کند. شورای نگهبان نیز در پاسخ، نامه‌ای با امضای مرحوم آیت‌الله صافی گلپایگانی نوشت. در آن نامه حالت‌های مختلف بند «ج» قانون حفاظت و توسعه صنایع ایران ذکر و اعلام شد که مصادره براساس بسیاری از این حالت‌ها غیرشرعی است و دولت باید از آن اجتناب کند. وی در پایان اظهار داشت: «به محض رد شدن لایحه در شورای نگهبان، جوسازی عجیبی در روزنامه‌ها ایجاد شد. امام که از موضوع مطلع شدند این گونه به اعضای شورای نگهبان خطاب کردند که استوار بمانید و هر کس که در مقابل شما نیز صحبت کرد در اسلش نیز شک کنید. پس از حمایت امام (ره) از شورای نگهبان بود که طرفداران مصادره‌های افراطی و غلط مجبور شدند کوتاه بیایند. بنابراین من فکر می‌کنم اگر حمایت حضرت آیت‌الله خامنه‌ای از بخش خصوصی و مالکیت بخش خصوصی از همان سال‌های ابتدایی انقلاب نبود، امروز اقتصاد ما تا این حد پویا نبود و بخش خصوصی با تمام نقاط ضعف کنونی اش - با جایگاه امروز فاصله بسیاری می‌داشت. امروز هم اگر رهبر معظم انقلاب نباشند، برخی می‌خواهند همه اقتصاد را دولتی کنند. خوب است اشاره کنم اگر آیت‌الله خامنه‌ای در سخنرانی نوروزی امسال در حرم امام رضا (ع) فرمودند ما در دهه اول انقلاب در تصدی‌گری افراطی دولت اشتباه کردیم، در واقع از نواضع ایشان است که از سوی کارگزاران افراطی و چپ‌زده آن زمان این ایراد را به گردن می‌گیرند و الا ایشان از همان ابتدای انقلاب تا کنون در مقابل این رویه‌های غلط ایستاده‌اند.»

گزارش

موانع تجارت ایران و سوریه در دوره پسا جنگ

سیدجلال طاهری

پژوهشگر دفتر مطالعات راهبردی رونق تولید

و برای یکدیگر اهداف امنیتی یکسان متصور هستند. ولی باید در نظر داشت که موضوعات اقتصادی متفاوت است. به‌طوری‌که هرگاه پیشنهاد اقتصادی بهتر از رقبا مطرح شود؛ کشورهای هرچند دوست به آن متمایل می‌شوند. مثال ملموس آن را در تجارت ترکیه و سوریه شاهد هستیم. برای تجارت ایران و سوریه موانع متعددی وجود دارد که برخی از آنها ساختاری و برخی دیگر زیرساختی است که تعدادی از آنها را برمی‌شماریم:

۱ به قول معروف «سرمایه از مکان ناامن فرار می‌کند» و این مثال را به صورت کامل در سوریه شاهد هستیم زیرا تجارت به دلیل ریسک بالای تجارت با سوریه حاضر نیستند در این کشور سرمایه‌گذاری کنند. اصولاً سوریه در شرایط فعلی، کشوری با درجه ریسک بالا محسوب می‌شود. لذا دولت باید برای ترغیب بخش خصوصی تمهیداتی فراهم آورد تا مردم در این کشور با سودگی خاطر سرمایه‌گذاری کنند و از بازگشت سرمایه خود مطمئن باشند. تاکنون چنین تضمین اقتصادی برای فعالان عرصه تجارت در نظر گرفته نشده است.

۲ ترانزیت کالا از برجسته‌ترین نکات تجارت است و هر کشوری خواهان متصل شدن به کشورهای دیگر به صورت آسان و ارزان است. خطوط ریلی ایران و سوریه به یکدیگر متصل نیست و برای این امر در گام اول بایستی خطوط ریلی ایران به عراق متصل شود. دولتمردان سالیان بسیار است که وعده اتصال ایران به عراق و در نتیجه اتصال به سوریه و مدیترانه را می‌دهند ولی هنوز به بهره‌برداری نرسیده است. با بهره‌برداری این خط ریلی، کشورهای گروه مقاومت از ایران تا لبنان به یکدیگر متصل می‌شوند که ظرفیت عظیمی را برای این کشورها ایجاد می‌کند؛ هرچند کماکان در مسیر ریلی مخصوصاً در خاک سوریه امنیت به صورت کامل تأمین نشده است و شاهد هستیم که تروریست‌ها کماکان فعالیت‌های خرابکارانه دارند. انتقال کالا به صورت کشتیرانی نیز در دنیا بسیار محبوب و نسبتاً ارزان است و ایران از طریق بندرعباس به بندر لاذقیه متصل است ولی این مسیر منظم نیست و تجارتی نتوانند به آن تکیه کنند.

۳ مرحله پسینی تجارت موضوعات پولی-مالی است تا فعالان اقتصادی بتوانند به این طریق جابه‌جایی سرمایه داشته باشند. هر دو کشور ایران و سوریه تحریم بانکی هستند و نمی‌توانند از سوئیت استفاده کنند و به همین علت، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در هر دو کشور با سختی مواجه است. هرچند دستور ایجاد بانک مشترک برای فائق آمدن بر این مشکل در دستور کار است، ولی هنوز در صحنه عمل چنین ابتکاری رخ نداده و فعالان اقتصادی هر دو کشور نمی‌توانند بدهی‌های خود را بپردازند.

۴ سوریه با کشورهای اتحادیه عرب «توافقنامه تجارت ترجیحی» دارد. بدین معنا که سوریه به این کشورهای تجارت آزاد بدون تعرفه گمرکی و مالیاتی دارد، درحالی‌که در محصولات ایرانی با توجه به نوع کالا از ۷ درصد به بالا حق گمرک دریافت

سوریه به ریاست جمهوری حافظ اسد از جمله کشورهایی بوده که در جنگ تحمیلی به ایران کمک کرده است. در اوج جنگ و تلاش هرکدام از طرفین برای فروش نفت بیشتر، سوریه لوله نفت عراق در خاکش را مسدود کرد و ضربه مهلکی به اقتصاد عراق وارد کرد. حال پس از گذشت سال‌ها و روشن شدن آتش فتنه در منطقه شامات و سربرآوردن تکفیری‌ها، خون جوانان مقاومت در خاک‌های سوریه با یکدیگر ترکیب شده است. جنگ مسلحانه تمام شده ولی جنگ اقتصادی همچنان ادامه دارد. در این مرحله نیز جمهوری اسلامی ایران و سوریه می‌توانند با همکاری یکدیگر و تلاش مضاعف، شرایط فعلی را نیز با موفقیت پشت سر بگذارند. در ادامه به برخی از موانع تجارت ایران و سوریه همچون تأمین امنیت و ریسک بالا در سوریه، مشکلات ترانزیت، موانع پولی-بانکی، تعرفه تجارت ترجیحی دو کشور و نیاز مبرم سوریه به بازسازی زیرساخت‌ها و محدودیت ایران در سرمایه‌گذاری اشاره می‌شود.

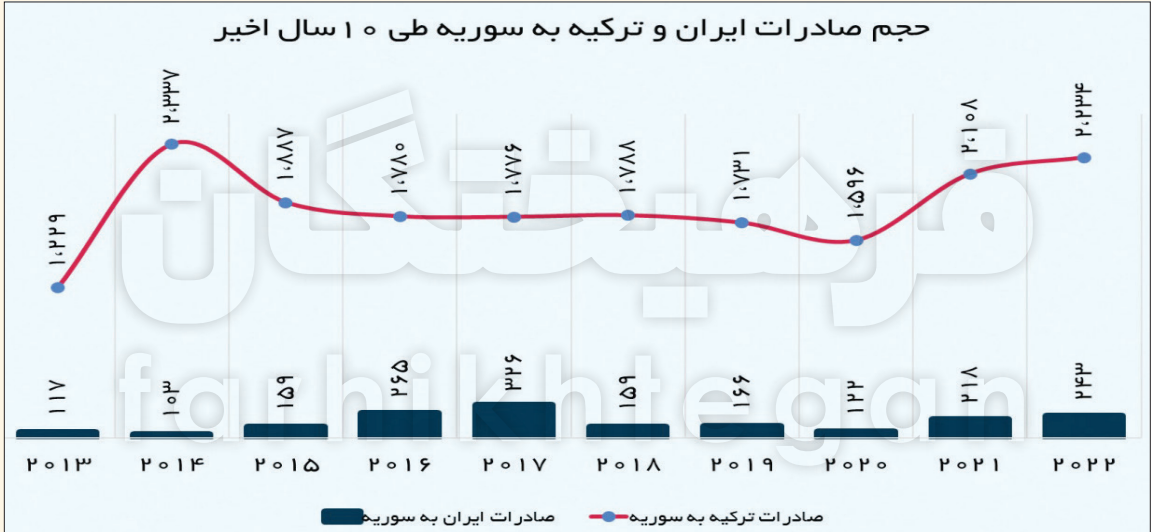
وضعیت فعلی تجارت سوریه

حجم مبادلات دو کشور در سال ۱۴۰۱ حدود ۲۷۵ میلیون دلار برآورد شده است. در همین سال ایران با صادرات ۱۵۰ هزار تن کالا به ارزش ۲۴۵ میلیون دلار تراز تجاری مثبت را تجربه کرده و در مقابل سوریه با صادرات ۲۰۰ هزار تن، ۳۰ میلیون دلار به ایران صادرات داشته است. در طول همین سال روابط تجاری دو کشور ۱۱ درصد رشد داشته لکن برای استحکام روابط، به موازات افزایش صادرات، باید افزایش واردات نیز رخ دهد تا هر دو کشور در بازار یکدیگر موثر باشند. کارشناسان با توجه به ظرفیت و منابع دو کشور، امکان تجارت را تا یک میلیارد دلار تخمین می‌زنند. دو کشور ترکیه و سوریه با یکدیگر اختلافات امنیتی-سیاسی زیادی دارند به‌طوری‌که بخشی از خاک سوریه توسط ارتش ترکیه اشغال شده است. این اختلافات در ابتدا منجر به لغو تجارت آزاد دو کشور و در مرحله بعد موجب ممنوعیت واردات از ترکیه شد. با این حال هنوز سهم بالایی از واردات سوریه از طریق کالاهای ترکیه تأمین می‌شود. حجم صادرات ترکیه به سوریه قریب به ۲ میلیارد و ۱۰۰ میلیون دلاری می‌باشد که نزدیک به ۳۰ درصد از حجم کل تجارت خارجی سوریه است. این مقدار از صادرات کالا به دلیل ترانزیت آسان و مرز مشترک طولانی است که با استفاده از خاک اشغال شده، مقدار عمده اجناس به‌طور قاچاق وارد می‌شود.

موانع تجارت ایران و سوریه

ایران و سوریه به لحاظ امنیتی و ژئوپولیتیک با یکدیگر هم‌افزایی‌های بسیاری داشته

حجم صادرات ایران و ترکیه به سوریه طی ۱۰ سال اخیر

گمرک به فروش رسانند. یکی از موارد مهم این دیدار تأکید بر بخش گردشگری زیارتی بوده است که طرف سوری متعهد شده زیرساخت‌های لازم برای هفته‌ای هزار نفر از زائران ایرانی را تأمین کند و همین امر نیازمند ۳ الی ۴ پرواز مستقیم و منظم به صورت هفته‌ای است. سوریه هم اکنون بیش از سایر بخش‌ها نیازمند حوزه فنی و مهندسی برای خانه‌سازی، سد سازی، نیروگاه و جاده و راه‌آهن است. این امر، فرصت مناسبی برای به کارگیری متخصصان فنی داخلی در خارج از کشور است. بدین منظور وزارت راه و شهرسازی مسئول کمیسیون مشترک ایران و سوریه است. گفته شده که با استفاده کامل از اسناد همکاری، میزان تجارت ایران با سوریه به یک میلیارد دلار نیز بالغ می‌شود.

آینده همکاری ایران و سوریه

ایران و سوریه در عرصه‌های نظامی به یکدیگر کمک‌های بسیاری کرده‌اند و شایسته است که در پسا جنگ نیز همکاری‌های اقتصادی موفقیت‌آمیز داشته باشند؛ هرچند باید توجه داشت که مساله اقتصادی با مسائل نظامی متفاوت است و هر کشوری که پیشنهادات اقتصادی بهتری داشته باشد می‌تواند بقیه را جذب کند. در دنیای فعلی با سیاست صرف نمی‌توان بازار را در اختیار گرفت. هر دو کشور مشمول تحریم‌های یکجانبه آمریکا هستند و بایستی با مشارکت، نیازهای یکدیگر را برطرف کنند. بازار سوریه علی‌رغم کوتاهی‌های جمهوری اسلامی ایران، نسبتاً بکر باقی مانده است؛ زیرا بسیاری از شرکت‌ها به دلیل تحریم‌های آمریکا متمایل به سرمایه‌گذاری سنگین و مستقیم نیستند. همین تحریم‌ها موجب شده که فرصت مناسبی برای فعالان اقتصادی ایرانی در سوریه شکل گیرد. هرگاه تحریم‌ها کم‌رنگ‌تر شود سایر کشورها و شرکت‌ها نیز متمایل می‌شوند در بهره‌برداری از آینده سوریه خود را شریک کنند.